

Některé legislativní a právní souvislosti hospodaření na rybnících a zemědělských a lesních pozemcích tvořících předmět zájmu ochrany přírody

JUDr. Ing. Martin Flora, Dr., Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, fakulta lesnická a dřevařská

Klíčová slova: vlastnické právo, omezení vlastnického práva, újma, škoda, náhrada újmy

Při svých občasných diskusích s vlastníky lesů, zemědělských pozemků a rybníků z německy mluvících států Evropy a polemikách s kolegy-právníky z těchto států, vedených před rokem 2004, jsem byl pravidelně příjemně překvapován vysokou úrovní respektu a úcty, jíž se v SRN, Rakousku a Švýcarsku těší vlastnické právo. Zvláště patrné to bylo v případech, kdy bylo po vlastnících požadováno, aby za účelem naplnění veřejného zájmu nejrůznějších typů předmět svého vlastnictví využívali pouze určitým způsobem, popř. jeho využití významně omezili nebo od něj zcela upustili. Pro vlastníky ze zmíněných zemí, ale rovněž pro kolegy právníky, bylo zcela nepředstavitelné, že by vznik takových omezení vlastnického práva nebyl s dotčenými vlastníky od samého počátku a předem diskutován, že by vlastník nebyl nositeli veřejného zájmu považován za přirozeného a neopominutelného partnera, a že by nositelé veřejného zájmu vlastníkům následně nesanovali negativní ekonomické důsledky vzniklých omezení. Možnost, že by vlastník byl seznámen až s hotovým, pro něj obtížně akceptovatelným nebo ekonomicky likvidačním řešením, na jehož přípravě vůbec neměl příležitost se podílet, označovali mí kolegové za absurdní a pokud jsem vznesl dotaz, zda se v jejich zemích může stát, že by za použití všech těchto jimi odmítaných postupů bylo vlastníkově závěrem sděleno, že nemá jakýkoliv nárok na náhradu takto vzniklé újmy, stal jsem se pro ně patrně navždy podivínem z České republiky, nechápajícím naprosto společenský význam vlastnictví v euroatlantické společnosti.

Tito mí diskusní partneři pak byli naopak vesměs velmi překvapeni (na rozdíl ode mne ale nepříjemně, nemám-li hovořit přímo o zděšení) informací, že v České republice se vlastníci do shora popisovaných situací mohou naopak dostat velmi snadno, stane-li se předmět jejich vlastnictví současně předmětem zájmu orgánů ochrany přírody. Bylo tehdy prakticky nemožné je přesvědčit o pravdivosti informace, že na členství v Evropské unii aspiruje stát, který v případě ochrany přírody považuje vlastníky dotčených pozemků nikoliv za partnery a potenciální spojence, nýbrž spíše za protivníky; stát, který nevyžaduje, aby s vlastníky bylo o navrhovaných řešeních, bytostně se dotýkajících předmětu jejich vlastnictví, předem diskutováno a řešení byla přijímána pokud možno na základě vzájemného konsensu; stát, jehož základní právní předpis z oboru ochrany přírody a krajiny vychází z koncepce, že orgány ochrany přírody mají vždy a automaticky pravdu (aniž by ovšem musely odůvodňovat proč), když prospěch, který již jejich samotná existence životnímu prostředí přináší, může být diskusí s vlastníky pouze nežádoucím způsobem rozmělněn a snížen, takže je lepší se styku orgánů ochrany přírody s vlastníky zcela vyhnout; stát, který ve snaze vyhnout se jakýmkoliv platbám za omezení vlastnického práva z důvodu ochrany přírody ve své legislativě výslovně tvrdí, že ochrana přírody a krajiny je veřejným zájmem a každý je povinen strpět omezení z toho plynoucí, ovšem je vždy připraven svými kontrolními orgány, zejména Českou

inspekci životního prostředí, proti vlastníkovi mocensky zasáhnout, pokud tento ne dost pružně uvádí poznatky orgánů ochrany přírody do praxe..

Byl jsem proto upřímně rád, když dne 28.4.2004 nabyl účinnosti zákon č. 218/2004 Sb. (tzv. naturová novela), který do zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, mimo jiných změn **zvýraznil postavení a význam vlastníků a územních samospráv při ochraně přírody a zakotvil právo vlastníků a nájemců zemědělských pozemků, lesních pozemků a rybníků s chovem ryb a vodní drůbeže na náhradu újmy za omezení hospodaření, která jim z požadavků ochrany přírody a krajiny vyplývají.** Označené změny konkrétně spočívají v úpravě textu § 1 vymezujícího účel zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, na výslednou formulaci : *„Účelem zákona je za účasti příslušných krajů, obcí, vlastníků a správců pozemků přispět k udržení a obnově přírodní rovnováhy v krajině, k ochraně rozmanitosti forem života, přírodních hodnot a krás, k šetrnému hospodaření s přírodními zdroji a vytvořit v souladu s právem Evropských společenství v České republice soustavu Natura 2000. Přitom je nutno zohlednit hospodářské, sociální a kulturní potřeby obyvatel a regionální a místní poměry.“* a v doplnění § 58 o odstavce 2 až 7, z nichž klíčový odstavec 2 stanoví, že *„Pokud vlastníku zemědělské půdy nebo lesního pozemku nebo rybníka s chovem ryb nebo vodní drůbeže, nebo nájemci, který tyto pozemky oprávněně užívá, vznikne nebo trvá v důsledku omezení vyplývajícího z části třetí až páté tohoto zákona včetně prováděcích právních předpisů nebo rozhodnutí vydaného na jejich základě újma, má nárok na její finanční náhradu. Finanční náhradu nelze poskytnout současně vlastníkovi a nájemci téhož pozemku. Požádají-li o náhradu včas oba, poskytne se finanční náhrada pouze vlastníkovi pozemku. Nárok na finanční náhradu náleží vlastníku zemědělské půdy nebo lesního pozemku nebo rybníka s chovem ryb nebo vodní drůbeže nebo nájemci, který tyto pozemky oprávněně užívá, též v případě, že mu vznikne nebo trvá újma v důsledku omezení vyplývajícího z rozhodnutí, závazného stanoviska nebo souhlasu vydaného podle tohoto zákona.“*

Po 28.4.2009 proto mé pocity černé ovce vůči německy hovořícím kolegům ustoupily a na čas vymizely; přitom je dlužno konstatovat, že jsem nebyl sám - naturová novela a zejména s ní související změna § 58 zákona č. 114/1992 Sb. byla vlastníky zemědělských pozemků, rybníků a lesů spojena s velkými očekáváními a s nadějí, že po letech trvání stavu připomínajícího mnohdy studenou válku se vzájemné vztahy posunou směrem, tak dobře známým ze zmiňované Spolkové republiky Německo, z Rakouska či Švýcarska, tedy k partnerství a vzájemné spolupráci, a to ku prospěchu objektu, který konflikty vlastníků s orgány ochrany přírody nejen že neprofitoval, nýbrž někdy dokonce trpěl – tedy ku prospěchu přírody a krajiny. Skutečnost, že text § 58 zákona č. 114/1992 Sb. je ve srovnání s textem jiných právních předpisů příznávajících majetková práva vůči osobám žádajícím o poskytnutí náhrady újmy formulován velmi přísně (zejména to lze doložit na prekluzivní čili propadné lhůtě k uplatnění nároku vždy do 31. 3. následujícího roku), byla vnímána jako oběť, kterou žadatelé o poskytnutí náhrady újmy pokládají na oltář dobré věci.

Optimistická očekávání vlastníků však přinejmenším v oblasti poskytování náhrady újmy bohužel nebyla naplněna; následující text je pokusem o stručnou analýzu důvodů, které k tomu vedly, spojeným s popisem výsledného stavu.

První neshody a náznaky budoucích konfliktů a nesouladů se objevily již při přípravě prováděcí vyhlášky připravované na základě zmocnění obsaženého v § 58, odst. 6 zákona č. 114/1992 Sb.: „*Ministerstvo životního prostředí společně s Ministerstvem zemědělství stanoví prováděcím právním předpisem podmínky poskytování finanční náhrady, vzor uplatnění nároku, jeho náležitosti a způsob určení výše náhrady v případech, kdy není stanoven zvláštním právním předpisem*“. Hned první předložený návrh vyhlášky byl postaven na koncepci, že veškeré důkazy o vzniku újmy je orgánům ochrany přírody povinen opatřit a předložit žadatel s tím, že byla předpokládána prakticky absolutní pasivita správních orgánů při zjišťování skutečného stavu. Tato koncepce nejenže nemá přímou oporu v textu § 58 (podle § 58, odst. 3 se náhrada újmy poskytne jestliže je nárok na finanční náhradu a její výše prokázán doklady a podklady potřebnými pro posouzení nároku, aniž by však z textu zákona vyplývalo, že tyto doklady a podklady předkládá výlučně žadatel), nýbrž je i v rozporu se zásadou materiální pravdy (podle ní je správní orgán povinen spolehlivě zjistit stav věci) a zásadou vyhledávací (podle ní je správní orgán povinen opatřit si podklady a doklady potřebné k vydání rozhodnutí, přičemž není vázán jen návrhy účastníků řízení) jako zásadami, které jsou základními kameny správního řízení. Právě v něm by mělo být podle původních stanovisek orgánů ochrany přírody rozhodováno. Doklady a podklady vyžadované návrhem vyhlášky od účastníků řízení navíc zahrnovaly i doklady, které jsou orgánům ochrany přírody přístupné, popř. známé nebo dosažitelné z jejich vlastní činnosti. To se týkalo např. požadavku na předložení aktuálních výpisů z katastru nemovitostí za situace, kdy podle § 90, odst. 13 zákona č. 114/1992 Sb. jsou pro účely ochrany přírody orgány ochrany přírody a organizační složka státu oprávněny využívat bezplatně údajů katastru nemovitostí – při vydávání prohlášení o budování státního informačního systému, který by měl snížit administrativní požadavky kladené na občany tím, že propojí informační databáze vedené jednotlivými orgány veřejné správy, je tak občan – žadatel nucen opatřit za nikoliv zanedbatelný správní poplatek dokument osvědčující skutečnost, kterou si může orgán ochrany přírody opatřit bezplatně sám a to dokonce prostřednictvím sítě Internet. Tyto nedostatky nebyly odstraněny a objevily se jak ve výsledném textu vyhlášky č. 432/2005 Sb., kterou se stanoví podmínky a způsob poskytování finanční náhrady za újmu vzniklou omezením zemědělského hospodaření, vzor a náležitosti uplatnění nároku (tato vyhlášky zahrnuje i problematiku náhrad v oblasti rybníkářství), tak v textu vyhlášky č. 335/2006 Sb., kterou se stanoví podmínky a způsob poskytování finanční náhrady za újmu vzniklou omezením lesního hospodaření, vzor a náležitosti uplatnění nároku.

Zásadní rozdílnost názorů vlastníků a orgánů ochrany přírody se objevila a přetrvává rovněž u těchto dílčích otázek:

1. jaká je doba vzniku omezení, za které náleží náhrada újmy?
2. vzniká právo na náhradu újmy způsobené závazným stanoviskem orgánu ochrany přírody?
3. vzniká právo na náhradu újmy v případech, kdy vlastník nabytí vlastnické právo k pozemku již zatíženému omezením ve smyslu § 58 zákona č. 114/1992 Sb.?

Ad 1. V tomto případě je v kontradikci názor zástupců ministerstva životního prostředí, podle kterého § 58 neumožňuje úhradu újmy za omezení, u nichž důvod vzniku nastal před nabytím účinnosti zákona č. 218/2004 Sb. (to se týkalo např. omezení hospodaření

ve zvláště chráněných územích zřízených před 28.4.2004, omezení vyplývajících z rozhodnutí, která nabyla účinnosti před tímto datem apod.), a názor vlastníků, že pro posouzení existence práva na náhradu újmy není rozhodný den, kdy hospodaření začalo být omezeno, nýbrž doba, v níž se účinky omezení projeví. Své stanovisko opírají vlastníci o dikci § 58, odst. 2 zákona č. 114/1992 používajícího obrat „v němž újma vznikne nebo trvá“. Shoda nebyla nalezena.

Ad. 2. Rozpor nastal a přetrvává rovněž v místě, kde na sebe narazily názor vlastníků, že právo na náhradu újmy může a musí vzniknout i v případech, kdy omezení hospodaření pramení ze závazného stanoviska orgánu ochrany přírody vydaného pro účely rozhodnutí jiného správního orgánu v jiném řízení (např. závazného stanoviska orgánu ochrany přírody vydaného v řízení povolení výjimky z ustanovení § 39, odst. 1 zákona č. 254/2001 Sb., vodního zákona, pro použití závadných látek ke krmení ryb podle § 39, odst. 7, písm. b) vodního zákona a k úpravě povrchových vod na nádržích určených pro chov ryb podle § 39, odst. 7, písm. d) vodního zákona), a názor Ministerstva životního prostředí, podle kterého ze závazného stanoviska tohoto typu nemůže vůbec vzejít omezení hospodaření definované v § 58, odst. 2 zákona 114/1992 Sb., neboť závazné stanovisko je pouze opatřením správního orgánu a nevyvolává a nemůže na straně vlastníka vyvolat žádné přímé právní účinky – případné omezení hospodaření je dáno až výsledným rozhodnutím orgánu veřejné správy, pro jehož vydání bylo závazné stanovisko pouze podkladem.

Stanovisko Ministerstva životního prostředí přitom nemá v zákoně bezprostřední oporu, a to zejména proto, že i případná vazba omezení hospodaření na úkony orgánu státní správy lesů resp. na úkony samotného vlastníka nemění nic na zcela zjevné příčinné souvislosti, která zde existuje mezi omezením hospodaření a právními akty (ať již normativními nebo individuálními) označenými v § 58, odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb. Případné rozhodnutí vodoprávního orgánu plní pouze roli zprostředkujícího mezičlánku, který sám o sobě k omezení hospodaření nevede a vést ani nemůže. Text § 58, odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb. spojuje právo na náhradu újmy s omezeními, která vyplývají z části třetí až páté zákona č. 114/1992 Sb. včetně prováděcích právních předpisů nebo rozhodnutí vydaného na jejich základě, a s omezeními, která vyplývají z rozhodnutí, závazného stanoviska nebo souhlasu vydaného podle zákona č. 114/1992 Sb. Není pak žádný zákonný důvod pro to, aby pojem „vyplývá“ byl vykládán v úzkém smyslu tak, že budou vyloučena omezení vznikající zprostředkovaně – i omezení zakotvená do rozhodnutí vodoprávního úřadu vydaného podle vodního zákona pouze a jen z toho důvodu, že příslušný rybník nebo jeho část jsou součástí zvláště chráněného území nebo se na nich vyskytuje jiný zájem ochrany přírody, jsou omezeními, která vyplývají z části třetí zákona č. 114/1992 Sb. a prováděcího předpisu vydaného na jeho základě.

Ad. 3. Další výkladový rozpor byl založen poté, co bylo zveřejněno Sdělení sekretariátu rozkladové komise ministra životního prostředí o výkladu právních předpisů č. 2/2006, podle kterého újma nemůže nikdy vzniknout osobě, která se stala vlastníkem či nájemcem pozemku (včetně rybníka) zatíženého některým stupněm ochrany podle části třetí až páté zákona v době, kdy tato ochrana již existovala. Tento názor kolidoval s názorem vlastníků lesa přesvědčených, že text § 58 zákona v žádném místě neposkytuje oporu pro rozlišování mezi vlastníky „původními“ a vlastníky „novými“. Jeho přijetí by navíc vedlo ke vzniku některých obtížně akceptovatelných konsekvencí.

V první řadě by to znamenalo, že nárok na náhradu újmy podle § 58 zákona, který je opřen o omezení vyplývající z části třetí zákona a prováděcích předpisů vydaných na jejich základě, vzniká pouze u těch zvláště chráněných území, která byla vyhlášena po 28.4.2004, a zaniká s první změnou vlastníka pozemku, s jeho přenecháním do nájmu nebo (u pozemků již pronajatých) s první změnou nájemce. To by však bylo významným zásahem do principu rovnosti vlastnického práva všech vlastníků podle čl. 11, odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

V řadě druhé lze podle účelu § 58 i podle jeho systematiky usuzovat, že právo na náhradu újmy podle § 58 je právem spojeným s omezením hospodaření na určité nemovitosti a trvá bez ohledu na změnu jejího vlastníka či nájemce po celou dobu, po kterou trvá omezení, že tudíž jde o právo *in rem*, nejde tedy o právo spojené s osobou konkrétního nájemce či vlastníka, které by se zánikem vlastníka či nájemce nebo při jejich změně zanikalo, tj. o právo působící *in personam*. Při akceptaci právního názoru obsaženého ve Sdělení sekretariátu rozkladové komise ministra životního prostředí o výkladu právních předpisů č. 2/2006 by některé právní situace nebylo dokonce vůbec možno řešit bez závažných zásahů do principu rovnosti všech forem vlastnictví a rovnosti před zákonem - jde např. o stav, kdy má pozemek v nově vyhlášeném zvláště chráněném území více spoluvlastníků a jeden z nich svůj podíl převede. V tomto případě by náhrada újmy náležela pouze těm spoluvlastníkům, kteří podíl nepřevodili, zatímco noví nabyvatelé spoluvlastnických podílů by o poskytnutí náhrady újmy žádali bezúspěšně, což by však bylo v rozporu i s konstrukcí spoluvlastnictví zakotvenou v § 136 a násl. občanského zákoníku.

Ve třetí řadě je zásadní vadou popsaného právního názoru sekretariátu rozkladové komise, že nerozlišuje mezi různými možnými způsoby nabytí vlastnického práva. Není tak rozlišováno mezi situacemi, kdy stávající vlastník nabyl vlastnické právo na základě vlastního projevu vůle, tj. převodem, a situací, kdy stávající vlastník nabyl vlastnické právo bez jakéhokoliv projevu vůle, tj. přechodem vlastnického práva. Úvahy o nemožnosti poskytnutí náhrady újmy podle § 58 zákona č. 114/1992 Sb. s odůvodněním, že "noví" vlastníci věděli, že nabývají vlastnické právo k nemovitosti, na níž je hospodaření omezeno, by mohly mít věcné (nikoliv právní) odůvodnění snad v situacích, kdy vlastnické právo k pozemku ve zvláště chráněném území bylo nabyto převodem. Osoby, jejichž vlastnické právo k pozemku zatíženému omezením hospodaření vzniklo ze zákona nebo rozhodnutím příslušného soudního nebo správního orgánu, nabyly vlastnictví direktivním aktem orgánu veřejné moci bez vlastního projevu vůle; nebyla jim poskytnuta možnost výběru a často ani možnost použití jakéhokoliv opravného prostředku. U těchto osob, resp. u takovýchto případů není možné uvažovat o tom, že jako nabyvatelé musejí být připraveni nést negativní důsledky svého rozhodnutí nabytí vlastnické právo, neboť žádné takové rozhodnutí neexistuje, resp. existuje, ale bylo autoritativně učiněno jinou osobou. Jen odlišení případů, kdy k nabytí vlastnického práva k pozemkům došlo převodem, od případů přechodu vlastnického práva navíc umožňuje zabránit vzniku některých zjevných majetkových nespravedlností - pokud by mezi přechodem a převodem vlastnictví a jejich genezí rozlišováno nebylo, nebylo by možné hradit podle § 58 zákona č. 114/1992 Sb. např. újmu vzniklou na pozemcích vydaných v rámci restitucí jejich původním vlastníkům, ačkoliv původní vlastníci své vlastnické právo pozbyli v důsledku majetkových křivd spáchaných v letech 1948-1989 a ačkoliv omezení mající původ v ochraně přírody vzniklo bez jejich součinnosti a přispění právě v

době nesvobody – i tito vlastníci by totiž nabyli (znovunabyli) vlastnické právo k pozemku v době, kde již je ochrana zřízena.

Překvapivým úskalím v procesu uplatňování i náhrady újmy se ukázaly být i otázky procesní. Předmětem sporu se dokonce stala otázka tak principiální, jako je typ řízení, v němž má být o existenci či neexistenci práva na náhradu újmy rozhodováno. Poté, co byly v roce 2005 podány první žádosti o poskytnutí náhrady újmy, bylo o nich od počátku a vždy rozhodováno (v souladu s obsahem metodického pokynu MŽP č. ZP 13/2005) ve správním řízení vedeném orgány ochrany přírody, a to ačkoliv jejich předmětem byl nárok ryze soukromoprávní povahy a bylo rozhodováno za situace, kdy zákon orgánům ochrany přírody k této činnosti vůbec nesvěřoval potřebnou pravomoc. Je navíc pravdou, že šlo o správní řízení velmi specifického typu, v němž orgán ochrany přírody sice závazným způsobem rozhodoval o právech a povinnostech žadatelů o poskytnutí náhrady újmy, ovšem procesním postupem odpovídajícím spíše občanskému soudnímu řízení (jak bylo uvedeno, orgán ochrany přírody v rozporu se zásadou materiální pravdy a zásadou vyhledávací zůstával v procesu obstarávání důkazů zcela pasivní a za jakékoliv důkazní situace byl s to označit nárok za neprokázaný), pokud by však výsledek řízení odpovídal očekáváním vlastníků, patrně by „správnost“ správního řízení nebyla předmětem úvah, neboť znění výroku rozhodnutí je z pochopitelných důvodů považováno za podstatně důležitější, než postup, který předcházel jeho vydání. Pokud se však stalo pravidlem, že žádosti o náhradu újmy vyčíslené řádově na miliony koruny byly zamítány jako nedůvodné nebo byly uspokojovány v částkách o čtyři až pět řádů nižších, nelze vyslovovat podiv nad tím, že při analýze možností obrany proti nepříznivým rozhodnutím byla žadateli prověřována i správnost procesního postupu orgánů ochrany přírody. V této souvislosti vlastníci formulovali názor, že nárok na náhradu újmy podle § 58 zákona č. 114/1992 Sb. má výlučně soukromoprávní povahu a že tento zákon ani jiný předpis nesvěřují orgánům ochrany přírody pravomoc o existenci a výši nároku s konečnou platností rozhodovat. Proto rozhodování o něm náleží soudu v občanském soudním řízení.

S touto argumentací se skupina vlastníků lesů obrátila na soud se žalobami o náhradu újmy. Postupem přes soudy různých stupňů byla tato otázka nakonec předložena zvláštnímu senátu složenému ze soudců Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu podle zákona č. 131/2002 Sb., který svým usnesením č.j. Konf 10/2008-15 ze dne 17.2.2009 rozhodl o tom, že názor Ministerstva životního prostředí je nesprávný, a přisvědčil vlastníkům konstatováním, že **příslušný vydat rozhodnutí ve věci poskytnutí finanční náhrady podle § 58, odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb. je soud v občanském soudním řízení; rozhodnutí orgánů ochrany přírody vydaná v téže věci ve správním řízení jsou nicotná.**

Na rozdíl od nyní již jednotně a jednoznačně znějícího názoru soudů ohledně soukromoprávní povahy nároku na náhradu újmy a pravomoci soudu se však překvapivě (neboť diametrálně) odlišuje náhled soudů na hmotněprávní povahu nároku na náhradu újmy. To lze doložit příklady dvou rozhodnutí, vydaných shodou okolností dvěma senáty jednoho soudu - Krajského soudu v Hradci Králové, ve dvou řízeních, jejichž předmětem je nárok na náhradu újmy uplatněný vlastníky dotčených pozemků žalobou na zaplacení podanou podle občanského soudního řádu. Žalobci v obou případech vycházeli z názoru, že újma nahrazovaná podle § 58 zákona č. 114/1992 Sb. je újmou, která se projevuje

v majetkové sféře vlastníka nebo nájemce pozemku, jemuž vznikla, a je objektivně vyjádřitelná v penězích. Toto pojetí újmy se shoduje s definicí pojmu „škoda, jak jej dlouhodobě podává judikatura: „*Škoda (jako kategorie občanského práva) se chápe jako újma, která nastala (která se projevuje) v majetkové sféře poškozeného a je objektivně vyjádřitelná všeobecným ekvivalentem, tj. penězi*“ (Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, rozhodnutí č. 55/1977, s. 151). Mezi obsahem obou pojmů v tomto ohledu podle názoru žalobců není rozdíl a proto je možné využít ustanovení § 87, písm. b) o.s.ř. o místní příslušnosti soudů dané na výběr (*“Vedle obecného soudu žalovaného, popřípadě vedle soudu uvedeného v § 85a, je k řízení příslušný také soud, v jehož obvodu došlo ke skutečnosti, která zakládá právo na náhradu škody”*); žaloby proto byly podány u soudu místně příslušného podle místa výskytu skutečnosti vedoucí ke vzniku škody. Soud prvního stupně svou místní příslušnost odmítl s tím, že pojem újma není možno s pojmem škoda ztotožnit. V odvolacím řízení pak Krajský soud v Hradci Králové zaujal k otázce obsah pojmu “újma” tyto názory – podle usnesení č.j. 21 Co 382/2006-44 ze dne 7. 8. 2006 je újma podle § 58 zákona č. 114/1992 Sb., synonymem pojmu „škoda“, podle usnesení č.j. 25 Co 327/2006-31 ze dne 12. 9. 2006 újma podle § 58 zákona č. 114/1992 Sb., synonymem pojmu „škoda“ není.

Závěr o shodě či o rozdílu mezi oběma pojmy přitom nemá dopady jen na posouzení otázky místní příslušnosti. Dalo by se dokonce konstatovat, že místní příslušnost je tím méně podstatným, co vlastníka lesa uplatňujícího právo na náhradu újmy při úvahách o míře shody tohoto pojmu s pojmem „škoda“ zajímá. Podstatně dramatičtější se totiž povaha nároku promítá, či přesněji může promítnout, do běhu promlčecích lhůt. Jsou-li újma a škoda z hlediska právní povahy shodnými typy nároku, použije se na běh promlčecích lhůt u práva na náhradu újmy ustanovení § 106 občanského zákoníku, podle kterého se právo na náhradu škody se promlčí za dva roky ode dne, kdy se poškozený dozví o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá, nejpozději však za tři roky, a jde-li o škodu způsobenou úmyslně, za deset let ode dne, kdy došlo k události, z níž škoda vznikla. Pokud je mezi oběma pojmy významový rozdíl, podléhalo by promlčení nároku na náhradu újmy pravidlům zakotveným do § 101 občanského zákoníku, podle nichž je obecná promlčecí doba tříletá a běží ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé. Jelikož popsanou otázku nelze i s ohledem na rozdílná stanoviska soudu považovat za vyřešenou, nemohou vlastníci lesů ve snaze zamezit promlčení nároku postupovat jinak, než podat žalobu na soud nejpozději 31.12. roku následujícího po roce, v němž újma vznikla nebo trvala.

Posledním úskalím, které patrně nebylo předpokládáno ani jednou ze stran zúčastněných na procesu uplatňování práva na náhradu újmy, je úskalí daňové. Vlastníci účtující v soustavě podvojného účetnictví (tj. účtující nikoliv o příjmech a výdajích, nýbrž o nákladech a výnosech) musejí uplatněný nárok na náhradu újmy zahrnout mezi výnosy období, za něž poskytnutí náhrady újmy požadují, a to zcela bez ohledu na to, zda nárok byl nebo vůbec kdy bude uspokojen. Jinými slovy řečeno, vlastníci účtující v soustavě podvojného účetnictví náhradu újmy sice obdržet nemusí, zdanit ji daní z příjmů však musí (byl-li nárok uplatněn). Za strany orgánů veřejné správy se takto zatíženým vlastníkům bohužel nedostalo jiné pomoci, než že ministerstvo financí nutnost zdanění uplatněného nároku potvrdilo. Bylo by ostatně asi naivní vůbec nějakou pomoc čekat – při současném stavu státního rozpočtu budou organizační složky státu naopak vítat

jakoukoliv okolnost, která občany ČR odradí od toho, aby vůči státu uplatňovali finanční nároky.

Lze tak konstatovat, že ačkoliv znění § 58 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, účinné od 27.4.2004, bylo vlastníky nejen lesů přijato se značným optimismem a s nadějí, že bude konečně ulomen hrot mnohdy velmi vyostřených vztahů mezi nimi a orgány ochrany přírody, nebyla očekávání vlastníků a nájemců lesních pozemků naplněna. Naopak se zdá, že sporných a problematických momentů při uplatňování nové právní úpravy náhrady újmy za omezení vyplývající z ochrany přírody je více, než očekávali ti největší pesimisté mezi žadateli. Nejhorší zprávou je přitom skutečnost, že podle všech okolností pouze malá část existujících problémů vyplývá z nedokonalosti textu zákona a že příslovečným „kamenem úrazu“ je spíše nedostatek vůle k poskytnutí náhrady újmy na straně orgánů ochrany přírody. Určité zlepšení lze snad očekávat od novely zákona č. 114/1992 Sb., která po schválení Poslaneckou sněmovnou v první polovině tohoto roku (sněmovní tisk 632) byla postoupena Senátu, jež ji schválil v pozmeněné podobě, takže novela byla vrácena Poslanecké sněmovně a v současnosti „čeká“ na vyslovení názoru poslanců. Není však zaručeno, že Poslanecká sněmovna návrh projedná ještě před svým rozpuštěním před blížícími se sněmovními volbami – v takovém případě by návrh musel celou zákonodárnou proceduru absolvovat od počátku znovu.

V Brně dne 31.8.2009